

JARMO KORHONEN

VÄYRYSEN VALTAKUNTA

TAMMI

**ERITTÄIN
SALAINEN**

SUORAAN KASSAKAAPISTA - LUE!

JARMO KORHONEN

VÄYRYSEN
VALTAKUNTA

© 2014 JARMO KORHONEN JA KUSTANNUSOSAKEKYHTIÖ TAMMI
ISBN 978-951-31-7745-4
PAINETTU EU:SSA

Isälleni Antti Korhoselle

Ystävälle

Väyrysten valtakunta kertoo suomalaisen politiikan suuresta valtataistelusta Paavo Väyrösen, Kalevi Sorsan, Mauno Koiviston ja Harri Holkerin välillä vuosina 1984–1988. Teos on Paavo Väyrösen suuruudenajan kuvaus, armoton ja armahtava.

Suomi on suurien salaisuuksien ja pienien totuuksien maa. *Väyrysten valtakunta* kertoo politiikan taustat ja sisäpiirien keskustelut. Sen avulla pääset osallistumaan suomalaisen yhteiskunnan päätöksentekoon 1980-luvulla. Kaikki ei ole sitä, miltä näyttää.

Tässä teoksessa kuvaan myös suomalaisten puolueiden rahoituksen 1970- ja 1980-luvuilla. Maan tapa on edelleen osa suomalaista yhteiskuntaa kätkeytyneenä kabinettien hämyyn ja oikeussalien valojen loisteeseen.

Kirjan syntymiseen antoi ensimmäisen ajatuksen professori Juhani Suomi vuonna 2011. Suomi johdatti minut tutkimaan sinipunahallituksen syntymistä ja siihen vaikuttaneita tekijöitä. Professorin esimerkki on rohkaissut minua tutkimukseeni loppuun saattamisessa. Kirjan syntysanat kuuluvat itseoikeutetusti toimittaja, rakkauden matkasaarnaaja Aino Suholalle, joka yhdessä kustannustoimittaja Liisa Steffa kanssa pyysi minua kirjoittamaan tämän kirjan. Steffa on ollut minulle korvaamaton huippuammattilainen. Suhola auttoi minua luomaan teokselle elämän. Kustannuspäällikkö Markku Aalto on rohkea ja iloinen mies. Ilman häntä ei kirjaa olisi koskaan julkaistu. Suhola, Steffa ja Aalto ovat tämän kirjan kummeja. Kiitän lämpimästi Turun yliopiston professori Timo Myllyntausta innostavasta ohjaamisesta tutkimusaiheeseen.

Teoksessa sukellaan politiikan suurimpien salaisuuksien sisälle. Kirjaa varten olen käynyt läpi laajan lähdemateriaalin, joka koostuu puolueiden arkistoista, poliitikkojen yksityisarkistoista, Kansallisarkistossa olevien johtavien poliitikkojen ja puolueiden arkistoaineistosta, Kansalliskirjaston laajasta lehtimateriaalista, Päivälehdien arkistosta, oikeuslaitosten arkistoista, keskeisten poliitikkojen muistelmista. Olen koonnut kirjaa varten omaan arkistooni 600 000 dokumentin aineiston, josta tähän kirjaan on koottu vain parhaat palat. Esitän kaikille työtäni tukeneille ja auttaneille ihmisille nöyrimmät kiitokseni. Olen ylpeä teistä ja ammattitaidostanne. Kiitos.

Esitän lämpimän kiitoksen WSOY:n kirjallisuussäätiölle minulle myönnetystä apurahasta, joka auttoi kirjan syntymistä. Ystäväni Anna-Maija ja Kyösti Virrankoski ovat innoittaneet jo 20 vuoden ajan kriittiseen politiikan seuraamiseen. Kiitos tukijalleni Mika Lakolle hänen osoittamastaan ensiarvoisesta tuesta tutkimustyölleni. Maisteri Jouko Peltosta, päätoimittaja Tuomas Koivuniemeä ja maisteri

Jaska Salosta kiitän vuosien aikana käydyistä arvokkaista keskusteluista ja politiikan pohdinnoista.

Suomen keskusta ansaitsee lämpimät kiitokseni siitä, että se on mahdollistanut tutkimuksen tekemisen luovuttamalla keskeisen materiaalin käyttöni.

Kiitos kaikille, jotka ovat auttaneet minua matkan varrella. Kirja on upea lahja meidän yhteistyöstämme.

Kiitän kaikkia läheisiäni valtavasta tuesta ja kärsivällisyydestä tämän suuren urakan aikana. Ilman teitä kirjalla ei olisi mitään merkitystä.

Kotona, omassa tuolissani

29.9.2014

Jarmo Korhonen

Sisällys

Ystävälle	7
VÄYRYSEN VALTAKUNTA SYNTYY.	11
1. Väyrynen nousee yksinvaltaan	13
2. Presidentti Koivisto toiselle kaudelle	82
3. Sorsa ja Koivisto katsovat tulevaisuuteen, Pekkala lähtee maaherraksi	155
VÄYRYSEN TUKIALUS.	195
4. Suurkeskusta	197
5. Mutkainen tie kolmen suuren hallitukseen	214
6. Kaikki saunat palavat	258
7. Harri Hermannin Holkeri haluaa tasavallan presidentiksi.	305
8. Tie kassakaappiin	317
RAHA RATKAISEE	331
9. Köyhä puolue köyhän ihmisen asialla	333
10. Ratamestarinkatu 9 – keskustapuolueen miljoonamontusta hovi oikeuden taloksi	395
11. Suomenmaa – rahan pohjaton kaivo	437
KAUPPA SE ON JOKA KANNATTAA	445
12. Raju taistelu metsästä ja vallasta	447
13. Salarakas ydinvoima	472
14. Devalvaatio – ruma sana	505
15. Idänkaupan verinen kriisi	522
EDUSKUNTAVAALIT 1987 JA PRESIDENTINVAALIT 1988	577
16. Keskustapuolue ja Neuvostoliitto 1986.	579
17. Keskustayhteistyön kultaaika	587
18. Presidentinvaalit 1988	704

VÄYRYSEN
VALTAKUNTA
SYNTYY

1. Väyrynen nousee yksinvaltaan

Paavo Väyrynen – Väyrysen linja

Paavo Väyrysen poliittinen linja on ollut ja on Paavo Väyrynen.

Nuori Väyrynen ei ollut presidentti Kekkonen miehiä. Hän koki Kekkonen menneisyyteen purjehtivana presidenttinä, jonka politiikka vuosina 1966–1973 oli liian vasemmistohenkistä.

Väyrynen ei äänestänyt Kekkonen valitsijamiestä vuoden 1968 presidentin valitsijamiesvaalissa.

Nuori Väyrynen valittiin Lapista kansanedustajaksi 23-vuotiaana vuoden 1970 eduskuntavaaleissa. Siitä lähtien hän on ollut lähes kaikissa eduskuntavaaleissa ehdokkaana menestyen erinomaisesti. Ainoastaan vuoden 2003 eduskuntavaalit hän jätti väliin ja vuoden 2011 eduskuntavaaleissa häntä ei valittu kansanedustajaksi.

Kesällä 1970 Väyrynen pyrki tosissaan keskustapuolueen puoluesihteeriksi, mutta hävisi vaalin Mikko Immoselle. Vuonna 1972 hän pyrki raivoisesti keskustapuolueen puheenjohtajaksi, mutta hävisi puheenjohtaja Johannes Virolaiselle ja sai lohdutuspalkintona keskustapuolueen varapuheenjohtajan paikan.

Väyrynen oli vuosina 1970–1974 Ahti Karjalaisen mies, koska Karjalaisesta piti tulla tasavallan presidentti vuonna 1974. Pääministeri Karjalainen valitsi Väyrysen poliittiseksi sihteerikseen ollessaan viimeistä kertaa pääministerinä vuosina 1970–1971. Karjalaiselle yhteistyöstä jäi huonot muistot ja Väyrykselle hyvät.

Presidentti Kekkonen kaatoi vuonna 1973 Ahti Karjalaisen presidenttitiien valittamalla itsensä presidentiksi poikkeuslailla neljän vuoden jatkokaudelle vuosiksi 1974–1978.

Vuonna 1973 Väyrynen kääntyi Kekkonen mieheksi. Ensitapaamisellaan Kekkonen kanssa Väyrynen tuomitsi Karjalaisen liikaa alkoholia käyttäväksi mieheksi ja puheenjohtaja Johannes Virolaisen vääraoppiseksi.

Nuori Väyrynen oli julma K-linjan ”inkvisiittori-uskonpuhdistaja”, jonka tehtävänä oli huolehtia K-linjan puhtaudesta. Hän uskalsi antaa ilmi Kekkoselle poliittisessa uskossa horjuvat uskonveljet ja kaitsea heidät takaisin opin kaidalle polulle.

Väyrynen oppi nuorena kaikki suurten opettajien, K- ja V-linjan keinot hankkia rahaa kansanvallan käyttöön. Keskustapuolueen puheenjohtajana hän yhdessä Seppo Kääriäisen kanssa sovelsi toimivat ratkaisut käyttöön. Kaikissa suurissa puolueissa oli käytössä samat keinot. Veljet eivät olleet toinen toistaan huonompia tai parempia.

Väyrynen oli Kekkonen uskollinen, nöyrä apupoika, joka eteni vanhenevan Kekkonen tuella ulkoministeriksi vuonna 1977, ollessaan 30-vuotias. Hän oli ollut jo vuosina 1975–1976 opetusministeri ja vuosina 1976–1977 työvoimaministeri.

Väyrynen teki Johannes Virolaisen poliittisen elämän vaikeaksi. Hän vastusti Virolaista joka käänteessä vuosien 1970–1983 välisenä aikana. Hän piti Virolaista poliittisena nyrkkeilysäkkinä, jota sai lyödä niin lujaa kuin jaksoi ja niin useasti kuin vain halusi.

Keväällä 1979 Väyrynen teki parhaansa, että Virolainen ja Karjalainen jätettiin ulos pääministeri Koiviston hallituksesta, ja onnistui tavoitteessaan.

Virolainen kesti kaikki Väyrysen lyönnit kehässä. Vuonna 1980 Turun puoluekokouksessa Väyrynen löi Kekkonen, K-linjan ja keskustanuorten tukemana Virolaisen kanveesiin. Virolaiselle laskettiin lukua kahdeksaan asti, mutta hän virkosi viimeisillä voimillaan pystyyn ja jatkoi kamppailun loppuun asti.

Tasavallan presidentti Urho Kekkonen, Suomen valtahonka, kaatui syksyllä 1981. Väyrysen suurin suojelija oli poissa.

Väyrysen oma poliittinen ura alkoi alusta syksyllä 1981. Hän ajautui taistelemaan keskustapuolueen perimysriidassa hävinneelle puolelle. Hänen oma asemansa paljastui heppoiseksi, se oli kuin kellastunut syksyinen lehti.

Virolainen otti revanssin voittamalla marraskuussa 1981 Kuopion puoluekokouksessa keskustapuolueen presidenttiehdokkuuden. K-linja, Ahti Karjalainen, Paavo Väyrynen ja Seppo Kääriäinen olivat kanveesissa tyrmätyinä, hetkellisesti poliittisen uskottavuutensa menettäneinä.

Väyrysen mielestä Virolainen oli ulkopoliittisesti vääräoppinen presidenttiehdokas, jonka valinta ei olisi ollut Suomelle onneksi. Väyrynen ei koskaan halunnut Virolaista presidentiksi. Hän halusi itse tasavallan presidentiksi heti Kekkonen jälkeen, mutta hän hävisi kisan jo alkuerissä.

Tammikuussa 1982 tasavallan presidentiksi valittiin ylivoimaisella erolla SDP:n ehdokas Mauno Koivisto. Suomi siirtyi Koiviston tasavaltaan, jossa SDP hallitsi presidentti Koiviston ja puheenjohtaja Sorsan johdolla.

Koivisto ja Sorsa eivät luottaneet Väyryseen. He nöyryyttivät Väyrystä ja siivosivat hänet ulkoministerin paikalta helmikuussa 1982. Sorsa siirtyi pääministeriksi helmikuussa 1982 ja Väyrynen kansanedustajan tehtäviin.

Väyrynen otti taloudellisessa ja poliittisessa konkurssissa olevan Liberaalisen kansanpuolueen vuonna 1982 keskustapuolueen jäsenjärjestöksi. LKP:stä tuli keskustapuolueelle taloudellisesti raskas kiviriippa.

Väyrynen on aina halunnut poliittista valtaa. Häntä ei voi sanoa poliittiseksi pyrkyriksi, koska politiikka on hänelle koko elämä. Hän elää poliittisista taisteluista. Pyrkyrit ovat pikkutekijöitä Väyrysen rinnalla, nappulasarjan miehiä. Väyrynen on ammattilainen.

Väyrynen on aina pyrkinyt keskustapuolueen johtoon ja Suomen tasavallan presidentiksi.

Paavo Väyrynen halusi olla koko kansan hyvä presidentti.

Väyrynen ja keskustapuolue hävisivät eduskuntavaalit 1983

Puheenjohtaja Paavo Väyrysen ja puoluesihteerin Seppo Kääriäisen johtama keskustapuolue kärsi eduskuntavaaleissa 20.–21.3.1983 rökäletappion, eduskuntavaalitulos oli sen historian huonoimpia. Väyrysen ja Kääriäisen mielestä vaalitulos oli torjuntavoitto.

SDP:n voittaessa eduskuntavaalit pääministeri Kalevi Sorsa ilmoitti 22.3.1983, että vanha hallituspohja voisi jatkaa. Sorsan mukaan hallituspuolueet olivat pärjänneet vaaleissa ja voittaneet neljä paikkaa lisää. SDP:lle vaalitulos oli sodanjälkeisen historian paras.

SDP ilmoitti hallitusneuvotteluissa, ettei se ollut valmis osallistumaan kokouksen kanssa yhteiseen hallitukseen, vaihtoehtoina olivat joko punamulta- tai porvarihallitus. Presidentti Koivisto antoi hallituksenmuodostajan tehtävän Sorsalle. Sorsa aloitti neuvottelut keskustapuolueen ja RKP:n kanssa yhteisen hallituksen muodostamiseksi.

SDP oli keväällä 1983 päättänyt katkaista keskustapuolueen pyrkimyksen edustaa yhdessä keskiryhmän muiden puolueiden kanssa koko eduskunnan ei-sosialistista enemmistöä hallituksessa. Keskustaa hyödyttävä käytäntö oli aloitettu Karjalaisen II hallituksen syntymisen yhteydessä kesällä 1970 ja jatkunut aina vuoteen 1983 asti. Keskustapuolueella oli kannatukseensa nähden ylivoimaisesti eniten ministereitä.

Keskustapuolueen ja SMP:n suhde oli erittäin ongelmallinen. SMP oli syntynyt entisen maalaisliittolaisen kansanedustajan, ministerin Veikko Vennamon ansiosta. Vennamo oli taitava populistin ja presidentti Kekkonen voimakas kriitikko.

SMP sai suurvoiton vuoden 1970 eduskuntavaaleissa 18 kansanedustajalla. 1970-luvun alkuvuosina keskustapuolueen strategia oli yrittää tukahduttaa vennamolaisuuden ja SMP:n juuret ja saada näin SMP:n kannatus laskuun. Sen jälkeen keskustalaisella hallituspolitiikalla oli tavoitteena tarttua SMP:n kannatusta synnyttäviin epäkohtiin.

Keskustapuolue ei ollut ennen eduskuntavaaleja 1983 varautunut SMP:n tuloon hallituspuolueeksi. SMP koettiin kovimmaksi ja pahimmaksi kilpailijaksi keskustapuolueen vankimmilla kannatusalueilla. SDP:n puheenjohtaja Sorsa teki ehdotuksen SMP:n tulosta hallituspuolueeksi hallitusneuvotteluissa tiistai-iltana 19.4.1983. Esitys yllätti täysin keskustan ja RKP:n. Keskustapuolue otti vuorokauden neuvottelutauon käydäkseen neuvotteluita SMP:n kanssa. Sorsa vakuutti keskustalaisille SMP:n käyttäytyvän hyvän hallituspuolueen tavoin ja hyväksyvän myös yhdessä

sovittavat ikävät ratkaisut. Keskustajohto oli vielä Sorsan esityksen jälkeen valmis sysäämään SMP:n ulos hallitusneuvotteluista, jos SDP ja RKP suostuisivat siihen.

Keskustapuolueen hallitusneuvottelijat puheenjohtaja Väyrynen, puoluesihtööri Kääriäinen ja eduskuntaryhmän puheenjohtaja Matti Ruokola neuvottelivat SMP:n puheenjohtaja Pekka Vennamon ja puoluesihtööri Urpo Leppäsen kanssa. Neuvottelujen jälkeen Väyrynen oli tyytyväinen, että laajempipohjaisessa hallituksessa voitaisiin ottaa huomioon äänestäjien tahto. Vennamo piti syntyvää hallitusratkaisua SMP:n kannalta parhaana.

Väyrynen perusteli SMP-ratkaisun syntyä Helsingin Sanomissa: ”Sorsan esitys oli ratkaiseva käänne. Olimme epäileviä, olivatko Sorsa ja sosialidemokraatit toisissaan ja halusimme selvittää asian ennen kuin lähdimme yhteistyöhön. Ratkaisevaa oli, että SMP määritteli linjansa ja yhteistyöperiaatteen sellaisiksi, että ne tekevät mahdolliseksi myönteisen kannanoton.”

Hallituksenmuodostajasta neuvotellessaan keskustapuolue vaati, että puolue saisi ulkoministerin salkun. SMP:n puheenjohtaja Vennamo pelasti Väyrysen uran ja auttoi tämän takaisin ulkoministeriksi. Vennamo ei suostunut siihen, että RKP saisi pienempänä puolueena painavampia salkkuja kuin SMP. Näin RKP:n puheenjohtaja Pär Stenbäck menetti ulkoministerin salkun.

Keskustapuolueen ja SMP:n päätöksentekoaikana hyväksyivät tehdyn sopimuksen, mutta RKP puheenjohtajansa Stenbäckin johdolla kieltäytyi hyväksymästä tehtyä sopimusta. Sopimuksen pohjalta syntyi pääministeri Sorsan johdolla SDP:n, keskustapuolueen, SMP:n ja RKP:n yhteinen hallitus.

Väyrynen kirjoitti Suomenmaan Paavon palstalle 23.4.1983 hallituksen muodostamisesta ja hallitusneuvotteluista. Kirjoituksessaan Väyrynen myönsi, että keskustapuolueen ja SMP:n välit olivat olleet viileät ja suhdetta rasittivat historialliset tekijät ja hallitus–oppositio-asema. Tavoitteet olivat nyt yhteisiä ja edellytykset yhteistyölle olivat olemassa. Keskustapuolueen oli otettava huomioon, että SMP oli vaalien voittaja. Väyrynen uskoi, että kun sovitusta asioista pidettäisiin kiinni, niin yhteistyöstä voisi kehittyä hedelmällinen. Väyrynen myönsi, että SMP:n tulo hallitukseen varmisti, että voimasuhteet olivat 9–8, jossa SDP sai ylliedustusta. Salkkujaossa epäkohta olisi korjattava keskustapuolueen ja SMP:n hyväksi.

Sorsan IV hallitus nimitettiin virkaan 5.5.1983. Hallitus oli paperilla keskustajoukkoisempi enemmistöhallitus. Paavo Väyrysestä tuli ulkoministeri.

Merkittävin muutos vuoden 1966 jälkeen oli se, että SMP:n tulon myötä myös porvarihallitus tulisi tulevaisuudessa mahdolliseksi SMP:n hallituskelpoisuuden vuoksi. SMP:n hallitukseentulo yhdisti myös alkiolaiset puolueet, keskustapuolueen ja SMP:n, käytännön yhteistyöhön vuoden 1959 eriseuraisuuden alkamisen jälkeen. Lisäksi NKP:n vaikutus Suomen hallitusratkaisuihin oli heikentynyt olennaisesti.

Presidentti Koivisto erotti Suomen Pankin pääjohtaja Ahti Karjalaisen virastaan 13.5.1983 ja hiukan myöhemmin Suomen ja Neuvostoliiton talouskomission Suomen ryhmän puheenjohtajan paikalta.

Johannes Virolainen putosi eduskunnasta keskustapuolueen ja SKL:n vaaliliiton vuoksi.

Toukokuussa 1983 Kekkonen, Karjalainen ja Virolainen olivat ulkona politiikasta. Keskustapuolue alkoi siirtyä lopullisesti kohti Väyrysen valtakuntaa. Paavo Väyrysen yksinvallan vuodet olivat edessä.

Keskustapuolueen tahtopolitiikkaa vaikka väkisin

Keskustapuolueen Kemin puoluevaltuuskunnan kokouksessa marraskuussa 1983 puolue antoi lähtölaukauksen korkean profiilin politiikkaan. Korkean profiilin politiikka tarkoitti SDP:n haastamisstrategiaa, jonka tavoitteena oli nostaa puolue maan suurimmaksi. Korkea profiili tarkoitti ideologisuutta kaikessa politiikassa suhteessa SDP:hen ja kokoomukseen. Väyrysen ja Kääriäisen yhdessä kehittämässä linjauksessa keskiryhmien yhteistyö oli tavoitteen toteuttamisessa keskeisessä asemassa.

Uuden linjauksen mukaisesti Väyrynen purki loppuvuodesta 1983 pettymystään hallitusyhteistyöhön SMP:n kanssa ja SDP:n ylivalta-asemaan. Keskustavoimien yhteistyö hallituksessa ei toiminut riittävän hyvin. Väyrysen tavoitteena oli koota keskustapuolueen, RKP:n ja SMP:n voimat yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi ja SDP:n ylivallan vähentämiseksi. Väyrysen ja Kääriäisen tavoitteena oli ottaa valta keskiryhmien käsiin Koiviston Suomessa. Neuvottelut johtivat myönteiseen lopputulokseen tammikuun lopulla.

Tammikuun 25. päivänä 1984 keskustapuolueen, RKP:n ja SMP:n hallitusryhmät julistivat uuden yhdeksänkohtaisen yhteistyöohjelman hallitustyön tavoitteeksi. Kannanoton viesti ja kohde olivat selviä: ”Keskustapuolueen, Suomen Maaseudun Puolueen ja Ruotsalaisen Kansanpuolueen ministerit ovat neuvotelleet yhteistyön tiivistämisestä. Tässä yhteistyössä näiden, poliittiseen keskustaan lukeutuvien, hallituksen enemmistön muodostavien puolueiden ministerit ovat asettaneet yhteiset tavoitteet mm. seuraavien kysymysten ratkaisemiselle.” Ohjelmaperissa kirjattiin yhdeksän toimenpiteen kohdetta, mm. kotihoidontuki, hajautettu sähköntuotanto, kalatalous, uudet työvoimapolitiittiset toimet. SDP:ssä hallituskumppaneiden toiminta aiheutti suuttumusta ja kiukkua. Keskustapuolue haastoi SDP:n välien selvittelyyn ja kamppailuun tulevista valta-asemista.

SDP hermostui keskiryhmien operoinnista täydellisesti. Puoluesihteri Erkki Liikanen näki ohjelmajulistuksen hallituksen kaatamisyriytyksenä. SDP:n puoluetoimikunta vaati uusia hallitusneuvotteluita. Väyrysen mielestä SDP:n reaktio uusista hallitusneuvotteluista oli hämmästyttävä, eikä uusia neuvotteluita tässä tilanteessa

tarvittu. Keskustapuolueessa oltiin tyytyväisiä saavutettuun keskiryhmien yksimielisyyteen ja pidettiin SDP:n johdon hermostumista hätävarjelen liioittelemisena.

SDP:n puoluetoimikunta esitti 9.2.1984, että hallituspuolueiden välillä ryhdytään neuvotteluihin hallitusohjelman täsmentämiseksi ja täydentämiseksi ja hallitusyhteistyötä vaikeuttavien ajankohtaisten ongelmien pikaiseksi ratkaisemiseksi. SDP esitti myös yhdeksänkohtaisen ohjelman sovittavista uudistuksista. Hallituspuolueiden puoluesihteerityöryhmä kävi läpi hallitusohjelman. Puoluesihteerit saavuttivat sovun kotihoidontuen kiistoihin, minkä keskustapuolueen eduskuntaryhmä katsoi voittaneensa. Keskiryhmien yhteistyö tuotti välittömästi tulosta.

Kääriäinen halusi luopua puoluesihteerin paikalta talvella 1984

Puoluesihteeri Kääriäinen oli kyllästynyt ja väsynyt toimimaan keskustapuolueen puoluesihteerinä talvella 1984. Hän antoi keskustalaiselle Uutiskeskukselle haastattelun, jossa hän ilmoitti luopuvansa puoluesihteerin paikalta. Kainuun Sanomien päätoimittaja Otso Kukkonen pelasti Kääriäisen uran jatkon käännyttämällä tämän luopumaan eroilmoituksesta ennen haastattelun julkaisemista. Kääriäinen ei viihtynyt puoluesihteerinä, koska hän pelkäsi aidosti poliisin vaalirahatutkimusten ennen pitkää ulottuvan myös hänen toimiinsa. Toisin kävi. Kääriäinen onnistui välttämään viranomaisten tutkintatoimet koko uransa ajan.

Kommunistien hajoaminen liikuttaa politiikan mannerlaattoja

Syksyllä 1984 ennen kunnallisvaaleja julkisuutta hallitsivat SKP:n linjataistelu ja repivät julkiset riidat, vaali- ja puolueraharötökset ja hallituksen pääpuolueiden välien kiristyminen.

Lokakuun puolivälissä kommunistien sisäiset erimielisyydet nousivat uudestaan näkyvästi esille, kun NKP:n keskuskomitean sihteerin ja NKP:n politbyroon jäsen Grigori Romanov vieraili Suomessa. Romanov varoitti suomalaiskommunisteja hajottamasta Suomen kommunistista puoluetta. Romanov viestissä kannettiin huolta siitä, että SKP:n hajoaminen vaikuttaisi Suomen ulkopoliittikkaan ja maiden välisiin suhteisiin.

Helsingin Sanomat kiinnitti pääkirjoituksessaan huomiota siihen, että NKP:n otteet suomalaisten kommunistien kiistassa olivat koventuneet ja muuttuneet suorasanaisemmiksi kevästä 1984. NKP:n linja merkitsisi lehden mukaan SKP:n linjan jyrkentymistä.

Suomen kommunistit joutuivat vakuuttamaan, että SKP:n asiat olivat heidän oma asiansa ja heidän velvollisuutensa oli hoitaa asiat kuntoon. Kommunistien sisäiset erimielisyydet olivat vaikeuttaneet voimakkaasti SKDL:n valmistautumista kunnallisvaaleihin ja yleinen odotus oli, että puolueen kannatus oli voimakkaassa alamässä.

Vaalirahoitusuutisointi oli erittäin repivää ja näkyvää vuoden 1984 aikana. Jokainen puolue joutui ikävän uutisoinnin ja epäilyn kohteeksi. SDP:n puoluesihteeriksi Erkki Liikanen yritti parantaa puolueiden ryvettyynyttä julkikuvaa keskellä vaalirahakriisejä. Hän oli tarvittaessa valmis kaatamaan hallituksen, ellei puoluerahoituksen julkiseksi tekevää lainsäädäntöä tuotaisi eduskuntaan.

Väyrynen syytti 18.10.1984 sosialidemokraatteja ylivalta-asenteista ja sanelinjasta, hallitusyhteistyö jatkuisi vain, jos siinä otettaisiin huomioon hallituksen ja eduskunnan voimasuhteet. Hän vakuutti, ettei keskustapuolue enää suostuisi SDP:n ylivalta-yrityksiin.

Kunnallisvaaleja ennen tehdyt mielipidetiedustelut lupasivat vaalivoittoa vihreille ja SMP:lle ja tappiota SKDL:lle, kokoomukselle ja keskustapuolueelle edellisiin kunnallisvaaleihin nähden. SDP:n puheenjohtaja Kalevi Sorsa osoitti suurta itsevarmuutta ennen vaaleja ja jätti valtiovierailulla olevan DDR:n johtaja Erich Honeckerin juhlaillallisen vuoksi suuren tv:n vaalikeskustelun väliin. Tilalleen hän lähetti varapuheenjohtaja Pirkko Työläjärven.

Kunnallisvaalit 1984

Keskustapuolue ja LKP voittivat vuoden 1984 kunnallisvaaleissa. Keskustapuolueen listojen kannatukseksi tuli 20,2 prosenttia, josta LKP:n osuutta oli 1,2 prosenttia. Keskustapuolueelle 19,0 prosentin oma kannatus oli hyvä. Keskustapuolue ja LKP menettivät vuoden 1980 vaaleihin nähden yli 56 000 ääntä. Tulos tulkittiin keskustapuolueessa selkeäksi voitoksi, ja LKP:n vaalitappio työnnettiin syrjään. Puoluejohdon arviot voittoon johtaneista tekijöistä olivat onnistunut ehdokasasettelu, hyvä harjoitettu kunnallispolitiikka ja puolueen vahva politiikka maan hallituksessa.

SDP kärsi kunnallisvaaleissa tappion. Puolueen kannatus tipahti 25,5 prosentista 24,7 prosenttiin. Puolue menetti 33 062 ääntä. Kokoomus lisäsi kannatustaan 22,9 prosentista 23,0 prosenttiin. SKDL:n kannatus putosi 16,6 prosentista 13,1 prosenttiin. Tappio oli 101 595 ääntä. SMP:n kannatus oli 5,3 prosenttia. SKL sai 3,0 prosentin kannatuksen. Vihreät voittivat vaalin ja saivat 2,8 prosentin kannatuksen.

Helsingin Sanomien pääkirjoituksen 24.10.1984 mukaan äänestäjät protestoivat kunnallisvaaleissa. Miljoonan äänestäjän äänestämättä jättäminen ja vihreiden vaalivoitto olivat varoitus vanhoille puolueille. Vihreät tekivät lehden mukaan läpimurron.

SKDL:n hajoamisprosessi sai vauhtia heti kunnallisvaalien jälkeen. SKP:n keskuskomitea päätti 26.10.1984 ryhtyä toimenpiteisiin vähemmistön hallitsemia piirejä vastaan. Puheenjohtaja Arvo Aallon mielestä SKP:n ainoa vaihtoehto oli yhdistäminen ja erilaisuuteen pyrkivä toiminta lopetettaisiin puolueessa. Keskuskomitea kutsui edustajakokouksen koolle alkutalvesta 1985. SKP:n 20. edustajakokous muo-

dostui käänntekeväksi SKP:n kehityksessä. Puolueessa oli päätetty pyrkiä yhden linjan politiikkaan, jossa osapuolijaolle ei enää ollut tilaa.

Väyrysen ennuste joulukuussa 1984 kommunistien tulevaisuudelle oli synkkä. Hänen mielestään SKP:n puheenjohtaja Arvo Aalto oli lähtenyt väärälle linjalle jyrätessään SKP:n vähemmistön. Väyrynen ei nähnyt, että enemmistöpuolella olisi hajoamisen jälkeen elintilaa. Enemmistöpuoli ei pääsisi tulevaisuudessa hallitukseen, koska Neuvostoliiton kommunistinen puolue hylkisi sitä. SKDL:ssä vaihtoehtoinen linja olisi ollut antaa periksi vähemmistölle. Puolue olisi hiukan vähemmistöpainotteinen mutta kuitenkin yhtenäinen, ja sen vaikutusvalta Suomen politiikkaan olisi toisella tasolla.

Väyrysen mukaan kokoomuksen kunnallisvaalitulos oli odotettua parempi, ja hän piti puheenjohtaja Suomisen asemaa vahvana. Väyrynen näki, että Suominen oli keskustapuolueen kannalta hyvä yhteistyökumppani. SMP:n vaalitulosta Väyrynen arvioi puolueelle pahaksi pettymykseksi. Hänen mielestään vasemmiston enemmistö oli nyt lopullisesti murtunut.

Mihin katosi konsensus

Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVA:n toimitusjohtaja Max Jakobson piti EVA-päivillä puheen, jossa hän katsoi, että yhteiskunnan konservatiivinen pohjavire säilyisi. Vihreä liike sai signaalinsa läpi kunnallisvaaleissa, ja vanhat puolueet menettivät hallinta-asemansa tiedonvälityksessä ja mielipiteenmuodostuksessa. Jakobsonin arvio oli puolueiden kannalta tyyli: puolueet olivat hävinneet pelin tiedotusvälineille, ja tämä muutos koski kipeimmin työväenpuolueita.

Jakobson oli huolissaan konsensuspolitiikan tulevaisuudesta. Konsensuspolitiikka oli saatu taikatemppumaisesti näyttämään kansalliselta onnettomuudelta ja kunnan riidan aikaansaaminen pelastuksen sanomalta. Jakobsonin mielestä Suomessa puhuttiin vaihtoehdottomuuden politiikasta, kun taas vaihtoehto harjoitetulle politiikalle olisi valtion velkakierre, budjettivajeen kasvattaminen, veronkorotusten sekä kärjistyvien vastakohtien ja työtaistelujen vaihtoehto. Jakobsonin johtopäätös oli, että konsensusperiaate oli sisäänrakennettu määräenemmistösäädos ja sen ansiosta Suomi oli poliittisilta oloiltaan maailman stabiileimpia maita.

Helsingin Sanomat asettautui tukemaan konsensuspolitiikkaa ja opasti ystävällisesti puolueita miettimään, miksi puoluevastainen henki maassa lisääntyi. Kokoomuksen puheenjohtaja Ilkka Suomisen mukaan SDP oli vaaleissa edustanut erilaista vaihtoehtoa kuin kokoomus. Kokoomuksen ja SDP:n yhteistyön tiivistäminen ei ollut vastaus uusien ryhmittymien tuomaan haasteeseen.

Keskustapuolueen puoluevaltuuskunnan kokouksessa omiensa keskuudessa Väyrynen haki ideologista pohjaa uudelle keskustalaiselle politiikalle. Yhteiskunnan muutos suosi nyt keskustalaista politiikkaa. Puolueen piti rohkeasti taistel-

la poliittisesta suuntauksesta sosiaalidemokraattien kanssa. Väyrynen asetti myös suomalaisen konsensuspolitiikan sisällön kyseenalaiseksi. Hänen mukaansa ulkopoliitikasta vallitsi Suomessa yksimielisyys, mutta sisäpolitiikassa yksimielisyys oli näennäistä. Väyrysen kritiikki kohdistui 1966 eduskuntavaalien jälkeiseen keskustapuolueen ja vasemmiston yhteishallitusten politiikkaan, jolloin oli pyritty keskitettyihin tulopoliittisiin kokonaisratkaisuihin. Kokonaisratkaisuilla oli hänen mukaansa siirretty päätäntävaltaa eduskunnalta ja hallitukselta taloudellisille etujärjestöille.

Väyrynen näki, että aika suosisi keskustaa tulevina vuosina. Hän näki, että vasemmisto ja oikeisto olivat menettäneet vetovoimansa. Keskustalaiset arvot ja asenteet voittivat yhteiskunnassa tilaa. Väyrysen mukaan valtarakenteet ja politiikan sisältö olivat ristiriidassa vallitsevien olojen ja yleisen mielipiteen kanssa. Poliitiikassa tarvittiin nyt joustavuutta ja mukautumista muuttuneisiin olosuhteisiin.

Presidentti Koivisto puolusti konsensus- eli yhteisymmärryspolitiikan jatkuvuutta Kalevan 85-vuotisjuhlalehdelle 3.11.1984 myöntämässään haastattelussa. Yhteisymmärryksen perustavalle politiikalle ei ollut esitetty järkeviä vaihtoehtoja. Hänen mielestään jännitystä etsivien piti hakeutua viihteen puolelle.

Pääministeri Sorsa piti myös tärkeänä sovinnollista politiikkaa. Se ei kuitenkaan tarkoittanut, ettei konsensuspolitiikkaa voitaisi harjoittaa myös muunlaisten hallitusten toimesta kuin vallassa olevan punamullan. Hän uskoi, että Suomessa oli yksimielisyys ulkopoliitiikan linjasta ja talouspolitiikassa eri hallitusvaihtoehdot pystyisivät hyvään yhteistyöhön.

Ministerikierrätys nostattaa tunteita

Pääministeri Sorsa esitti huhtikuussa 1984 ministerisalkkujen kierrättämistä kunnallisvaalien jälkeen. SDP:n puoluesihteeri Erkki Liikanen taas esitti ministerisalkkujen kierrättämistä hallitusohjelman täydentämisen yhteydessä talvella 1985. RKP:n puoluesihteeri Peter Stenlund asettautui marraskuussa 1984 tukemaan SDP:n esitystä. Keskustan puoluesihteeri Kääriäinen ja SMP:n puoluesihteeri Aaro Niiranen eivät olleet kiinnostuneita salkkukeskusteluista.

Hallituspuolueiden puoluesihteerit olivat sopineet 1984 keväällä hallitusohjelman täydentämisestä. SMP ei enää marraskuussa ollut halukas muutoksiin ja piti tärkeänä, että jo sovittu ohjelma toteutettaisiin. SDP:n puoluesihteeri esitti, että valtiovarainministerin paikkaa voitaisiin kierrättää SDP:lle välivaiheen tarkistuksen yhteydessä. Kääriäinen torjui SDP:n esitykset jyrkästi 6.11.1984 ja ilmoitti, että keskustapuolue ei osallistuisi salkkujen kierrätykseen. Puoluesihteereiden käsitys oli, että hallitus istuisi vuoden 1987 eduskuntavaaleihin saakka. Suomenmaa tuki Kääriäisen tiukkaa linjaa salkkujen kierrättämisen yhteydessä ja oli tyytyväinen valtiovarainministeri Ahti Pekkalan työhön.

Vuorokauden kuluttua keskustapuolue päätti tehdä kiusaa SDP:lle ja ilmoitti olevansa valmis pää- ja valtiovarainministereiden salkkujen kierrättämiseen. Keskustapuolue oli valmis kierrättämään Sorsan ja Pekkanen paikat. SDP:n puoluesihteeriksi Erkki Liikanen osallistui julkiseen leikkiin ja esitti, että SDP olisi valmis vaihtamaan myös pää- ja ulkoministerin salkut, jos SDP saisi hallituksessa sekä ulko- että valtiovarainministerin paikat. Kääriäisen mukaan SDP hävisi kunnallisvaalit eikä keskustapuolueen asemaa voinut siksi heikentää.

Puoluesihteereiden salkkujen kierrättäminen sai Helsingin Sanomilta ja Suomen Sosialidemokratilta nopeasti tyrmäävän lopun. Lehtien mielestä keskustapuolue ei ollut loppuun asti harkinnut ehdotuksensa seurauksia. Suomenmaan päätoimittaja Seppo Sarlund löi nopeasti koko asian leikiksi ja vakuutti hallituksen pysyvän koossa, jos SMP saisi sisäiset erimielisyytensä rauhoittumaan.

SDP:n puolueenvaltuusto valitsi 15.11.1984 kansanedustaja Kaisa Raatikaisen sisäministeriksi. Sosiaali- ja terveysministeri Vappu Taipale siirtyi sosiaalihallituksen pääjohtajaksi ja hänen tilalleen sosiaali- ja terveysministeriksi valittiin liikenneministeri Matti Puhakka, jonka tilalle liikenneministeriksi valittiin sisäministeri Matti Luttinen. Suomenmaa katsoi salkkujen kierrättämisen saadun näin päätetyksi ja SDP:n puoluesihteeriksi Erkki Liikanen oli joutunut hautamaan omat ministeritoiveensa. Liikanen olisi tarvinnut ministerikokemusta, jos halusi pärjätä ympäristöministeri Matti Ahteelle SDP:n puheenjohtajavaalissa 1987.

Elämä hymyilee talvella 1985

Keskustapuolueen hyvä kunnallisvaalitulokset lokakuun 1984 kunnallisvaaleissa ja myönteiset kokemukset tahtopolitiikan onnistumisesta rohkaisivat Väyrystä ja Kääriäistä linjaamaan keskustapuolueen politiikkaa uudelleen ja rohkeammin. Väyrysen mielestä yhteiskunnan muutos tulevien vuosien aikana suosisi keskustalaista politiikkaa, minkä vuoksi keskustapuolueen piti hakea rohkeasti taistelua kehityksen suunnasta SDP:n kanssa.

Väyrysen rehellistä puhetta Kairamo-ryhmässä

Kairamo-Väyrynen-keskusteluryhmä kokoontui 2.1.1985 Teollisuuden Keskusliiton tiloissa Palacessa. Tilaisuudessa Väyrynen arvioi, että SDP oli nostamassa profiliaan eduskunnan aloittaessa työnsä helmikuussa. SDP:n tavoitteena oli SMP:n avulla rikkoa keskustarintaman yhteistyö. Onnistuessaan SDP saisi ylivoimaisen hallituksessa SMP:n kanssa luvuin 10–7 ja pystyisi kääntämään politiikan suunnan selkeästi vasemmalle porvarillisessa Suomessa.

Hallituksen sisäinen tilanne oli järkkynyt pari kuukautta aikaisemmin kunnallisvaaleissa, kun SDP ja SMP olivat kärsineet vuoden 1983 eduskuntavaaleihin verrattuna selkeät tappiot ja keskustapuolue oli pärjännyt. Väyrynen oivalsi vaalien

jälkeen, että SMP:tä pitäisi osata hyvittää, jottei se kohdistaisi pettymystään keskustapuolueeseen.

Väyrysen johdolla keskustapuolueen taktiikkana oli sitoa RKP ja SMP tiiviiseen yhteistyöhön keskustapuolueen kanssa ja saada hallituksen enemmistö luvuin 9–8. Väyrynen tiesi, että vain vahvan keskiryhmäyhteistyön avulla olisi mahdollisuus muuttaa konsensuksen sisältöä ja saada hallituksessa läpi keskustapuolueelle sopivia ratkaisuja.

Keskustapuolueen ongelmana tammikuussa 1985 oli se, että hallituksessa keskiryhmä oli liian hajanainen. Hallituskumppani SMP:ssä oli riitaa politiikan tekotavasta isän ja pojan, Veikko ja Pekka Vennamon välillä. Heidän erillainen politiikantekotapansa vaikeutti SMP:n toimintaa ja johdonmukaista sitoutumista keskustayhteistyöhön. Tämän tunnustaen Väyrynen myönsi, ettei keskustayhteistyö toiminut riittävän hyvin, mistä hänen mukaansa hyötyi SDP. Väyrynen kertoi johtajille SMP:n hakeutuneen Pekka Vennamon johdolla liikaa yhteistyöhön SDP:n kanssa. Vennamo oli yrittänyt uskotella hänelle, että SDP tukisi SMP:n esityksiä. Väyrysen mielestä SMP oli välillä niin vasemmalla, että se oli kuin veli SDP:lle. Keskustapuolueen menestyksen kannalta oli tärkeää säilyttää hyvät ja toimivat välit SMP:n kanssa, tosin hän epäili, pysyisikö SMP hallituksessa enää mukana. SMP voisi erota syksyllä 1985 budjettierimielisyyksien takia. Tällöin keskustapuolueelle sopisi, että SMP:n ministeristä toinen korvattaisiin ammattiministerillä ja toinen tulisi keskustapuolueesta. Tilaisuuden lopuksi Väyrynen muistutti johtajia, että ilman keskustapuolueen ja SMP:n yhteistoimintaa ei vaalien jälkeen olisi mahdollista muodostaa laajapohjaista ei-sosialistista hallitusta.

SMP vikuroi ja SDP on liian vahva

Keskustapuolueen puoluehallituksessa 10.1.1985 Väyrynen oli helpottunut ja onnellinen mies. Hänen poliittinen arvionsa oli viikossa pehmentynyt. Hän arvioi poliittisen tilanteen rauhoittuneen ja hallituspolitiikan riitaisemman vaiheen olevan takanapäin. Väyrysen arvio oli, että vaaleissa ja politiikassa tappioita kärsinyt SDP joutui tiukentamaan politiikkaansa. Tästä johtuen SDP:n marraskuinen puoluevaltuusto oli päättänyt nostaa puolueen profiilia ja valtuuttanut Sorsan johtamaan puoluetta enemmän ja jättämään sivummalle pääministerin roolin.

Väyrysen mielestä SDP:llä oli kannatukseensa nähden ylivaltaa politiikassa. Siksi keskustapuolueella piti olla asioista oma vaihtoehtonsa, jotta tehtyihin hallituspäätöksiin voitaisiin sisällyttää keskustan tavoitteet. Väyrynen uskoi pärjäävänsä Sorsan johtamille demareille vain yhtenäisen keskustaryhmän avulla. Hän oli tyytyväinen siihen, että SDP:n vasen siipi aiheutti puolueen sisällä ongelmia, riitoja ja tyytymättömyyttä ja näin heikensi SDP:n voimaa.

Värynen tunnusti, että keskustapuolueen valtakuviot hallituksessa olivat romahtamassa, koska keskustayhteistyö SMP:n kanssa ei sujunut hänen toivomallaan tavalla. Värysen näkemys oli, että SMP:n demarihakainen rooli kasvatti SDP:n valtaa, minkä johdosta SDP:llä oli käsissään hallituksen enemmistö. Ratkaisuksi hän esitti, että keskustapuolueen pitäisi koota hallituksen keskustayhteistyö paremmin ja kehittää välejänsä paremmiksi SMP:n kanssa. SMP:llä ja keskustapuolueella oli ongelmia erityisesti nimityskysymyksissä, mutta oleellisissa poliittisissa kysymyksissä – alue-, sosiaali- ja maatalouspolitiikassa – puolueet olivat samoilla linjoilla. Värysen mielipide horjui jonkin veran SMP:n todellista luonnetta analysoitaessa, kuten viikkoa aikaisemmin esitetyt mielipiteet osoittivat. Hän oli tyytyväinen siitä, että keskustapuolueen ja RKP:n hallitusyhteistyö pelasi hyvin.

Värynen myönsi, että joulukuussa 1984 SMP:llä oli ollut hallituksessa ja eduskunnassa vakavia ongelmia heikommin menneiden kunnallisvaalien vuoksi. Puolueen puheenjohtajana Pekka Vennamo piti hallitusyhteistyötä hyvänä asiana, jossa piti profiloitua ja saada aikaan tuloksia eduskuntaryhmän tuella. Eduskuntaryhmän puheenjohtajana Veikko Vennamo taas näki hallitusyhteistyön negatiivisena asiana SMP:n kannatukselle ja oli valmis heittämään hallituskintaat käsistään.

Värynen painotti puoluehallitukselle, että SMP:n kanssa oli oltava kärsivällinen ja rauhallinen kuin murrosikäisen nuoren kanssa ja yritettävä pitää se mukana tiiviimmässä yhteistyössä uhkailu- ja lahjomistoiminnalla. Hänen käsityksensä SMP:stä oli lohduton. SMP koostui tyytymättömistä ihmisistä, minkä johdosta puolueen olemus oli erilainen kuin keskustapuolueen. Värynen ei nähnyt SMP:lle suurta tulevaisuutta, vaan ennusti sen kannatuksen jatkavan laskua, koska puolue ja sen johto eivät pystyisi toteuttamaan huolimattomasti antamiaan lupauksia.

Puoluesihteerinä Kääriäinen oli huolestunut, koska vihreiden kannatus oli kasvanut jo 6 prosenttiin ja toiminta ulottautui koko maahan, mikä vähensi keskustapuolueenkin kannatusta. Kääriäisen mielestä keskustapuolueen ei kannattanut toivoa kaikkea pahaa SMP:lle, koska puolue leikkasi myös SDP:n, kokoomuksen ja kommunistien kannatusta. SMP auttoi näin keskustapuoluetta säilyttämään valta-poliittiset asemansa, siksi SMP:tä oli siedettävä.

Värynen tiedosti, että Sorsan punamultahallituksen kaatuessa ei laajapohjaisen porvarihallituksen muodostaminen olisi mahdollista ilman SMP:tä. Hän muistutti, että hallitustyön onnistumiseksi SDP:n kanssa keskustapuolue tarvitsi jonkin pelotteen SDP:lle. Toimivana uhkana Värynen piti mahdollista porvaripuolueiden hallitusta. Pelotteen uskottavuus oli Värysen mukaan riippuvainen siitä, oliko keskiryhmien yhteistyö uskottava; vain yhtenäisen keskustaryhmä pystyisi tekemään hallituksen kokoomuksen kanssa.

Värysen käsitys oli kaksijakoinen. Toisaalta hän pelotteli SDP:tä kokoomuksella, mutta toisaalta kokoomus oli hänestä keskustapuolueelle todellinen uhka.

© Kari Suomalaisen perikunta

11.5.1984

– Älä seiso minun räpylässäni!

Keskustapuolueen tuli ylläpitää kritiikkiä kokoomusta kohtaan ja nostaa voimakkaasti kokoomuksen kansanedustaja Martti Tiuria ja hänen eriskummallisia mielipiteitään julkisuuteen. Keskustalaisten piti Tiurin aluepolitiikan ohella tuoda esiin muitakin asioita, jotka aiheuttivat kitkaa ja riitaa kokoomuksen sisällä.

Tiuri oli kirjoittanut kirjan *Tulevaisuus alkaa nyt*. Värysen näkemys oli, että Tiuri oli kirjassaan pelkistänyt oikeistolaisen yhteiskunnan kehityslinjan: musta porvari ajoi alas suomalaista maaseutua, aluepolitiikkaa ja maataloutta. Hän katsoi kokoomuksen linjan koventuneen maaseutua, maataloutta ja aluepolitiikkaa kohtaan, minkä johdosta keskustasuuntautuneiden kokoomuslaisten piti irtisanoutua tiurismista. Hänen mukaansa yhteiskunnan ratkaiseva rajalinja kulki kokoomuksen sisällä.

Talvella 1985 jatkui vuosia kestänyt SKDL:n hajoamiskehitys, jossa puolueen kannatus putosi ja sisäiset erimielisyydet jatkoivat syvenemistä kohti lopullista kommunistien pesänselvitystä. Värysen mukaan enemmistökommunistit arvioivat väärin Neuvostoliiton kannan vasemmiston hajoamiseen. Enemmistöläisten uskomus, että neuvostoliittolaiset olisivat asiassa neutraaleja, osoitti, ettei heidän suhteensa Neuvostoliittoon ollut hyvä. Värysen käsitys Arvo Aalosta oli tyyli: Aalto oli mies, joka hävittäisi Suomen kommunistisen puolueen.

Värysen ennusti, että SKDL:n hajoamisen myötä poliittiset voimasuhteet heilahtaisivat merkittävästi. Hänen pelkonaan oli, että tällöin SDP:n kannatus saattaisi kääntyä uudelleen kasvuun. Toisena kaukaisena pelkona hänellä oli, että vahvistunut SDP, jolla ei olisi SKDL:n pelkoa niskassaan, ja kokoomus löytäisivät toisensa ja pystyisivät keskinäiseen yhteistyöhön ilman keskustaa. Puoluehallitukselle Värysen vakuutti, etteivät SDP ja kokoomus pystyisi helposti kävelemään keskustapuolueen yli.

Värysen pohdiskelu puoluehallituksessa 10.1.1985 porvarihallituksesta oli täysin teoreettisella pohjalla. Hänen mielestään ei enää ollut mitään yleispoliittista esettä muodostaa hallitusti porvarihallitus, jos niin päätettäisiin SDP:n takia tehdä. Toisaalta hän oli vakuuttunut, että Sorsan punamultahallitus jatkaisi vaaleihin asti ja vaalien jälkeen keskustapuolue pyrki laajapohjaiseen hallitukseen.

Värysen näkemys oli, että SKP:n hajoaminen ja kokoomuksen kannattuksen nousu vaikuttaisivat tuleviin hallituskuvioihin. Muuttunut tilanne oli hänen mukaansa rekisteröity myös Moskovassa eikä sen takia ollut enää sattumaa, että Pravda-lehti siteerasi kokoomuksen puheenjohtaja Ilkka Suomista ja kertoi kokoomuslaisten lehtimiesten matkasta Neuvostoliittoon APN:n vieraina. Tämä johtui kommunistien huonosta tilanteesta, mikä mahdollistaisi tulevaisuudessa porvarihallituksen muodostamisen, mutta keväällä 1985 siihen ei vielä olisi tarvetta. Tietoisuus porvaripuolueiden hallitusyhteistyön mahdollisuudesta toimi Värysen mielestä hyvänä pelotteena SDP:lle.

Maa- ja metsätalousministeri Yläjärvi nosti esille epäilyksen ”yleisistä syistä”. Hän vahvisti, ettei punamultahallituksen aikana olisi pelättävissä ongelmia idän-suhteissa SKP:n hajotessa, mutta toisenlaisen hallituspohjan aikana edessä saattaisi olla vaikeuksia. Johannes Virolainen ymmärsi kokemustensa pohjalta Yläjärven huolen ja sanoi, että saattoi olla yleisiä tekijöitä, joiden vuoksi oli vaarallista tuoda esille porvarihallituksen mahdollisuus. Virolainen kannatti ensisijaisesti laajapohjaista hallitusta ja vasta sen epäonnistuesssa olisi kokeiltava porvarihallitusta. Lallin päätoimittajan Seppo Niemelän mukaan edessä voi olla keskustaliitto, jossa ystävät etsittäisiin läheltä ja viholliset kaukaa.

Keskustalle riittäisi 18 prosentin kannatus

Keskustapuolueessa nähtiin, että tiiviillä ja onnistuneella yhteistyöllä puolue, SMP ja RKP saisivat hallituksessa eniten aikaan. Kääriäinen ilmaisi asian: ”Päätimme, että menemme päin tulta! Päin Sorsaa ja Liikasta, ja ajamme enemmistöpäätöksillä läpi tiettyjä, keskustan profiilin kannalta tärkeitä, isoja asioita. Julkisuudessakin rakennamme asetelmaa, jossa maan politiikan valinta on joko SDP tai keskusta. Kookoomus pyritään tästä asetelmasta häivyttämään pois työntämällä se sivuraiteille.”

Keskustapuolueen johdon sisäisessä palaverissa 31.1.1985 Kääriäinen arveli, että SDP käynnistää politiikan offensiivit ja jyrkentää politiikkansa, mihin keskustapuolueen tulisi vastata tahtopolitiikalla. Hänen käsityksensä oli, että keskustapuolueen elinehto olivat pysyminen SDP:n rinnalla valtopolitiikassa ja rohkeus haastaa SDP:n politiikka. Väyrysen mielestä keskustapuolue oli selvinnyt hengissä yhteiskunnan murroksesta ja aikaisempien vuosikymmenten sisäistä osapuolijakoa ei puolueessa enää ollut. Demareiden hyvinvointivaltio-holhousajattelu oli menettänyt hohtonsa, ja yleinen mielipide oli kääntymässä sitä vastaan. Keskustapuolueen piti pystyä vastaamaan tähän haasteeseen. Hän tunnusti myös sisäpiirilleen, ettei uskonut keskustapuolueen yltävän vuoden 1987 eduskuntavaaleissa kunnallisvaalien 1984 tuloksen tasolle, 20 prosenttiin, keskustapuolueen kannatustaso olisi kohtuullinen 17–18 prosentissa. Hän uskoi Suomessa vaikuttaneen oikeisto-aallon pirstoutuneen SMP:n kannatuksen nousuun jo vuoden 1983 eduskuntavaaleissa.

Väyrynen ja Sorsa sulassa sovussa ja rauhassa

Keskustapuolue ja SMP ajautuivat toistuvasti törmäyskurssille maatalouspolitiikasta Sorsan hallituksessa kahden ensimmäisen vuoden aikana. SMP:n ministerit ja kansanedustajat kokivat, etteivät pystyneet vaikuttamaan hallituksen ja sen maa- ja metsätalousministeri Toivo Yläjärven harjoittamaan politiikkaan. Pekka Vennamo toi esille myös vahvan ärtymyksensä keskustapuolueen ja SDP:n keskinäisestä yhteistyöstä ohi SMP:n, keskustapuolue pelasi kaksilla korteilla omaan pussiinsa. Unohdetun kansan edustajien ärtymys kasvoi yli äyräiden talvella 1984–1985.

Väyrynen kertoi puoluehallituksessa 13.2.1985 SMP:n johdon valittavan, että Yläjärvi sopi asiat ensiksi MTK:n ja sitten SDP:n kanssa, minkä jälkeen asiat tulivat ministerivaliokuntaan. Siellä RKP:n ministeri Taxell kannatti esityksiä automaattisesti, eikä Vennamolla ollut mahdollisuutta vaikuttaa maatalouskysymysten sisältöihin. Siksi maatalouspoliittisia linjakysymyksiä pitäisi käsitellä hallitusryhmien ja puoluetuimistojen välisissä neuvotteluissa.

Väyrynen ei lämmennyt SMP:n ehdotukselle käydä puoluesihteereiden johdolla hallituksen maatalouspoliittisia neuvotteluita edellisvuoden hallitusohjelmaneuvotteluiden tapaan. Hänestä nuo neuvottelut aiheuttivat jälkikäteen liian voimakasta kritiikkiä ja vastustusta. Siten kaikki kevään 1985 hallitusohjelman tarkistusta koskevat neuvottelut tulisi käydä hallitusryhmien kesken. Toinen syy oli se, että Väyrynen pelkäsi SDP:n käyttävän tilannetta härskisti hyväkseen ja tukevan SMP:n ehdotuksia ajaen keskustapuolueen nurkkaan sen kotikentällä maatalouspolitiikassa. Pahimmassa tapauksessa puoluesihteereiden maatalousneuvotteluista tulisi keskustapuolueen verilöyly. Yläjärven mielestä SMP oli joka tapauksessa aina poikkitelein asioissa, vaikka ne olisivat sen kanssa jo aikaisemmin sovittu.

Kauko Juhantalo arvosteli Väyrysen linjaa yhteistyön harjoittamisessa SDP:n kanssa, ”turpaan vain -politiikka” demareiden suhteen ei ollut paras mahdollinen. Hänestä keskustapuolueen kannatti pyrkiä konsensukseen SDP:n kanssa ja puolueiden välien tiivistämiseen, jotta pienpuolueet eivät pääsisi hyötymään keskustapuolueen ja SDP:n huonoista väleistä. Varapuheenjohtaja Marjatta Väänänen tuki Juhantalon puheita yhteistyön tiivistämisestä SDP:n kanssa mutta korosti, että RKP hyötyi 6 prosentin kannatuksellaan liikaa vaa’ankieliasemastaan hallituspolitiikassa.

Väyrynen puolusteli omaa kovaa linjaansa sillä, että keskustapuolue oli hallituksessa pakkotilanteessa, jolloin SDP:n kanssa pärjäsi vain voima-asetelmasta neuvottellessa. Pienpuolueiden toiveet hallituksessa olivat suuria, mutta keskustapuolue oli onnistunut löytämään keskiryhmille yhteisen näkemyksen tärkeissä kysymyksissä ja näin muodostamaan enemmistön hallituksessa. Hän oli tyytyväinen keskiryhmien yhteistyöhön hallituksessa.

Sorsan IV hallitus saavutti keväällä 1985 puolivälin. Kevään 1983 hallitusneuvotteluissa oli sovittu, että puolivälissä suoritettaisiin välivaiheen tarkistus hallitusohjelmaan. Puoluehallituksessa Väyrynen korosti, että hallitusohjelman tarkistusneuvotteluissa käsiteltäisiin hallitusohjelman ohjelmakohtia, joita hallitus ei ollut vielä toteuttanut. Mitään uutta paperia Sorsan hallitus ei kahdelle seuraavalle vuodelle tarvinnut.

Väyrynen ei uskaltanut avata hallitusohjelmaa puolueiden välisiin neuvotteluihin, koska hänellä ei ollut mitään takeita siitä, että saisi neuvotteluissa tahtonsa läpi keskiryhmien eriseuraisuuden takia.

Väyrynen ja Kääriäinen intoutuivat kehumään puoluehallitukselle, että keskustapuolueen ja SDP:n välit olivat talvella 1985 paremmat kuin vuosikymmeniin. Suhteiden erinomaisuutta kuvasti hyvin se, kun pääministeri Sorsa oli kysynyt helmikuun alkupuolella keskustapuolueen johdolta, kuinka hallitus voisi yhdessä harjoittaa sellaista talouspolitiikkaa, että hallituspuolueet pärjäisivät vuoden 1987 eduskuntavaaleissa. Molemmissa pähallituspuolueissa, SDP:ssä ja keskustapuolueessa, oltiin julkisuuteen päin tyytyväisiä hallituksen kahteen ensimmäiseen vuoteen.

Keskustajohto haikailee kokoomusta hallituskumppaniksi jo keväällä 1985

Todellisuus oli kuitenkin karumpi kuin mitä keskustapuolueen johtokaksikko uskalsi omilleen kertoa. Kääriäinen oli välivaiheen tarkistuksen aikana pelännyt vahvempaakin yhteenottoa. Hän epäili hallituksen hiljaista ja rauhallista tilaa ja uskoi, että SDP tulisi käyttämään kaksoisstrategiaa, jossa puoluejohdolla ja ministeriryhmällä olisi toisistaan poikkeavia kannanottoja ja jopa ristivetoa. Kääriäinen arvioi, että tilanne muuttuisi ennen pitkää ja keskustapuolueen tulisi jo etukäteen varautua muuttuvaan tilanteeseen.

Keskustajohdossa osattiin pelin politiikka ja toimittiin niin, ettei ensimmäiseksi menty sammuttamaan naapurin saunan paloa. Presidentti Koivisto ajautui kiistaan Yleisradion kanssa helmikuussa 1985 Koiviston vanhojen nauhoitusten käytöstä. Kiistaa käsiteltiin Yleisradion hallintoneuvostossa. Hallintoneuvoston jäsenille Väyrynen ja Kääriäinen ohjeistivat toimintatavaksi keskittien linjalla olemisen. Heidän mielestään keskustapuolueen edustajien piti olla hallintoneuvostossa ja julkisuudessa ”hissun kissun” -toimintalinjalla eikä mennä auttamaan sosiaalidemokraatteja tässä tilanteessa.

Maaliskuun puolipoliivälissä SDP:n puolueenuevosto linjasi puolueen politiikassa uudet tavoitteet. SDP terävöitti syksyn 1984 päätöstensä mukaisesti tavoitteitaan yrittäen luoda vahvaa valtionhoitajapuolueen imagoa päätöstensä tueksi. Kääriäinen kiinnitti huomionsa SDP:n profiilinnostoon. Hänen mielestään SDP oli pohjastanut profiilinnostonsa hyvin, ja sen tavoitteena oli toimia perinteisillä keinoilla ay-liikkeen tukeen nojautuen sekä uusilla vihreillä ja pehmeillä keinoilla. Kääriäinen oli huolestunut SDP:n profiilinnoston ja julkisuushakuisen toiminnan onnistumisesta: SDP harjoitti jo taitavasti kaksoisstrategiaa, jossa puoluejohdolla ja ministeriryhmällä oli toisistaan poikkeavia kannanottoja ja julkista ristivetoa. Epäileväinen olisi voinut luulla, että Kääriäisellä oli salakuuntelulaitteet SDP:n puoluetuimistossa, kun hän tiesi ja tunsu SDP:n siirrot.

SDP pyrki profiilinnostolla haastamaan keskustapuolueen, mihin keskustapuolueen piti Kääriäisen mielestä vastata tahtopolitiikan avulla. Tämä tarkoitti sitä, että keskustapuolueen piti nostaa profiiliaan leipälajikysymyksissä, maatalouspo-

ALASTON TOTUUS PAAVO VÄYRYSESTÄ JA HÄNEN POLIITTISESTA URASTAAN 1980-LUVUN SUOMESSA

Väyrysen valtakunta on armoton ja armahtava kuvaus ikuisesta vallanhalusta ja -himosta, pelinpolitiikasta, salaisista sopimuksista, pimeästä vaalirahoituksesta, maan tavasta, hyvä veli -verkostosta, median kaksinaamaisuudesta ja ulkopoliittikan Neuvostoliitto-kortista.

Kirjan luettuaan ymmärtää, että aikakautensa sensaatiouutiset – jalasmökki- ja päiväraha-kiista, Vladimirov-kirje ja maanpetosväite, lentoemäntien nipistelyt, kassakaappisopimus ja vaalirahoitus – olivat vain sokerikuorrutus hillomunkin päällä.

#kirja

WWW.KIRJA.FI

9 789513 177454

99.1 ISBN 978-951-31-7745-4